

طریقه همگام شدن زینب با صبر

سمانه حاجی محمدی

طلبه سطح دو

چکیده

دنیا، قرارگاهی است که خوشیها و سختیها در آن آمیخته است، سرایی موقت برای تأمین آرامش و سعادت آخرت. بنابراین فرصت چندانی نداریم تا بدست ناملایمات زندگی بسپاریم. برای عدم توقف و احیاناً انحراف، که از پیامدهای مستولی شدن رنجهای روح و جسم می باشد، نیازمند ابزاری کارآمد از جمله صبر و مهمتر از آن الگویی برای موفقیت در عرصه های حساس هستیم تا با آن خود را به صبر آدین کنیم. ستاره ی بی رقیبی که کارگردان هستی را با نمایش خارق العاده در اثری به نام صبر به وجد آورد. در این نوشتار با عنوان طریقه ی همراه شدن زینب علیها السلام با صبر که شیوه تحقیق برای دست یابی به حقیقت عقلی، برای گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و روش پردازش و تجزیه و تحلیل اطلاعات توصیفی می باشد؛ معلوم گردید، صبر اعجازگونه ی حامی اسراء، از تربیتی دینی و همچنین ایمان و باوری استوار به پروردگار، تأثیر پذیرفته است. در نتیجه هر امری ناتوان است تا ایستادگی و آزادی را در ایشان متزلزل گرداند.

کلید واژگان:

صبر، طریقه صبر، زینب علیها السلام

مقدمه

یکی از اصلهای قانون دنیا وجود سختیهاست^۱، گاه در جان و مال نقصان دیدن و گاه بار سنگین صدمات روحی، آزارها و ترسها را بر دوش حمل کردن است.^۲ تا آنجا که گزند از نوع دروغ بستن، به خالق هستی هم رسیده است.^۳ لیکن اغلب یاد نگرفته ایم که چگونه رنجها را تحمل کنیم چنانکه در همان اصل تبصره ای هست که راه رهایی از دردها و رنجها را نشان می دهد که آن صبر است.^۴ با صبر می توان سختیها را نشانه گرفت.^۵ تاکتیکی برای نفوذ برای هر چیزی که می توان آن را دشمن نامید؛ اگر نه، بی تابی ما را نابود خواهد ساخت.^۶

در قسمتی از کتابی به نام «استاد عشق» که فرزند دکتر حسابی خاطرات پدر را منتشر کرده اند؛ مرتبه صبر در شخصیت انسان به خوبی بیان شده است، از رنجهای مفرط پدر می نویسد که در حین تمکن پدر با ازدواج مجدد او و رابطه ی نامناسب نامادری، او و برادرشان کاملاً رها می شوند و آسیبهای جسمی و روحی زیادی بر اثر این بی پناهی متحمل می شوند وی فرزند را از این حقیقت مطلع می کنند که هنوز این دردها با من است هنگامیکه ضعیف می شوم برمی گردند اما تا وقتی که قوی هستم دردی احساس نمی کنم.

حال که چنین بر ما نوشته شده است^۷ و شاهد آن هستیم راه گریزی نیست باید صبوری را به خوبی تمرین کرد. زینب (سلام الله علیها) معلم خارق العاده ی صبر هستند صبوری که کوه ها توان بر دوش کشیدن آن را ندارند.^۸ آیت الله سیبویه قبل از شهادت امام حسین (ع) بزرگترین اندوه کربلا را اسارت خانم زینب دانسته اند.^۹ اشخاص بزرگ به افرادی که به آنها به عنوان نمونه انسانیت می اندیشند اثری تغییردهنده دارند و اراده و عاداتهای بیمارگونه را در آنها از بین می برند، و به آنان ارزشهای نو می بخشند.^{۱۰} زینب انسانی کامل و عالیرتبه است که خویشتنداری پرطمطراقی از خود به نمایش گذاشت. این پژوهش ترتیب داده شد تا عوامل سازنده ی این ویژگی را بشناسیم. هدف از این تحقیق بنیادی و علمی، پاسخ تفصیلی و قطعی به این پرسش است که جایگاه تربیت خانواده و ایمان به کلام وحی در خلق چنین صبری چیست؟

^۱ سوره ی بلد، آیه ی ۹۰

^۲ سوره ی بقره، آیه ی ۱۵۵

^۳ سوره ی نحل، آیه ی ۱۱۶. سوره ی صافات، آیه ی ۱۵۲

^۴ سوره ی بقره، آیه ی ۱۵۵

^۵ وسائل الشیعه، جهاد با نفس، نویسنده حر عاملی

^۶ وسائل الشیعه، جهاد با نفس

^۷ سوره ی بلد، آیه ی ۹۰

^۸ عسلی، ص ۱۴۶، ص ۱۵۳

^۹ امینی خواه، مهدی، جلسات در باب صبر

^{۱۰} شریعتی، علی، فاطمه فاطمه است

صبری که دستاوردهای آن تا ابد باقیست. به نظر می آید بهره بردن از زندگی بدون آموختن صبوری میسر نباشد. آثاری موجودند که می توان آنها را پیشینه ی عام موضوع معرفی کرد. برای نمونه مقاله های ارزشمندی با عنوان معنائشناسی صبر در قرآن، نویسندگان: علی صالحی حاجی آبادی و اصغرهادی، راهبرشناسی مدیریت بحرانی در سیر زینب کبری، نویسنده: حامد پوررستمی، بررسی استنادات قرآنی حضرت زینب در دو خطبه کوفه و شام، نویسنده: اصغر طهماسبی بلداجی، نوشتاری ملاحظه نشد که به صورت خاص به چگونگی پیدایش صبر در این تشخص پردازد. روش تحقیق برای دستیابی به حقیقت عقلی برای گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و روش پردازش داده ها و تجزیه تحلیل، توصیفی است.

۱- مفاهیم شناسی

۱-۲- صبر

صبر در لغت به معنای خوشتنداری^۱، بازداشتن^۲ است؛ مخالف واژه ی جزع^۳ و مترادف حلم (بسیار بردبار). در علم روان شناسی رضایت معنا می شود.^۴

در اصطلاح صبر، وادارکردن نفس به انجام یا صرفنظر کردن از هر آنچه عقل یا دین مطالبه یا باز می دارند.^۵ هر چیزی که تلخ است اما خالی از اضطراب است.^۶ به معنای ثبات نفس یا آزاد بودن آن از دلوایسیها در رویارویی با ناگواریهاست.^۷ معنای صبر در این نوشتار، پایداری که برای خداوند صورت می گیرد، می باشد.

اغلب سختیهای انسان قبل از خلقت زمین خلق شده اند و ما در آن هرگز نقشی نداریم^۸ بی تردید دنیا زیباترین مکانی نیست که می بینیم^۹ بلکه بیشتر به میدان مبارزه شباهت دارد. لحظاتی که هیجانها و ترسها و ضعف ها بر انسانها هجوم می آورند، بی تردید ترحم انگیزترین دقایق عمر انسانی است که، بی طاقت است؛ بتدریج این حالت به او آسیب خواهد زد و اوایی که برای یافتن هستی لایق خود بایستی از رنجها رها شود،^{۱۰} و پیش رود. که معنای صبر نیز همین است.^{۱۱} سختیها که در اصطلاح دینی

^۱ زبیدی، مرتضی، تاج العروس، ج ۷، ص ۷۱

^۲ جوهری، اسماعیل بن عماد، صحاح اللغة، ج ۲، ص ۷۰۶

^۳ نراقی، محمد مهدی، جامع السعادت، ج ۳، ص ۲۸۱

^۴ خرمایی، ۱۳۸۹

^۵ اصفهانی، راغب، مفردات

^۶ مصباح الشریعه، ۱۱۸۵

^۷ نراقی، احمد، مصباح السعاده

^۸ سوره ی حدید، آیه ی ۲۳

^۹ سوره ی رعد، آیه ی ۴

^{۱۰} مطهری، مرتضی، آشنایی با قرآن، ج ۷، ص ۲۰۸

^{۱۱} امینی خواه، مهدی، از حیوانیت تا انسانیت

امتحانی برای راستی آزمایی انسانها در پابندی و ایستادگی نسبت به حقیقت است و سرانجام برای صابران برنامه های استثنائی خداوند اجرا می شود.^۱

ما شاهدیم که کسان بسیاری به زندگی خود پایان می دهند؛ زیرا معتقدند زیستن به زحمت آن نمی ارزد.^۲ و اما صبر ورزیدن برای خالق یگانه به زندگی روح می بخشد و رنج بردن در این (محنتکده ی بلاخیز و فسادانگیز)^۳ را می کاهد.

قرآن کریم در مصیبت، معصیت و طاعت، مؤمنان را به صبر برای خدا دعوت می کند: که در روایات به تبعیت از آن صبر را به این سه قسم دسته بندی می کنند.^۴

بی تردید صبر بر خوشیها هم لازم است؛ حاج مهدی سلحشور از برادرشان (کارگردان، نویسنده و بازیگر) نقل کرده اند که موقعیت اقتصادی عالی داشتند، حسابی در گردش که مخصوص نیازمندان بود. (صبر در انفاق) که از علما از چگونگی پرداخت آن جویا می شدند (صبر در طاعت).

صبر ویژه انسانهاست و بدون آن از مرحله حیوانات عبور نمی کنند.^۵

حال که دارویی التیام بخش و نیروبخش به نام صبر برای مقابله با انواع مشکلات و موانع درامور دنیوی را داریم^۶ که در آرامگاه ابدی از صاحب خود مراقبت می کند.^۷ می توانیم با وجود آن با آرامش، پیام های روح خدایی مان را دریافت کنیم و با قدرت ماواء طبیعت آن^۸، حریفی واقعی برای دنیا و متعلقاتش باشیم و از فرجام فاجعه آمیز خود در پایان راه ممانعت کنیم.^۹

^۱ امینی خواه، مهدی، جهاد با نفس، جلسه ی ۳۷۵

^۲ آلبرکامو، نویسنده و فیلسوف الجزایری-فرانسوی، فلسفه ی آفرینش، ص ۷۷، نصری، عبدالله

^۳ غررالحکم، ج ۲، ص ۵۳۲

^۴ اصول کافی، ج ۲، ص ۹۱

^۵ غزالی، محمد، کیمیای سعادت، ص ۳۴۵-۳۴۷

^۶ مکارم شیرازی، ۱۳۸۶

^۷ برقی، ۱۳۷۱، امام صادق علیه السلام، ق ۲۲

^۸ نیشابوری، عطار، دیوان اشعار (۱۴-ص ۴۵۷)

^۹ بحار الانوار، ج ۶

۲-۲- زینب (علیها السلام)

زینب دختر امام علی (ع) و حضرت زهرا (س)^۱، از پیوند سراپا عشق و ایمان است.^۲ نامش را خداوند انتخاب کرد.^۳ از دست دادن جد، پدر، برادران، دو فرزند و اسارت از وقایع تلخ زندگی خانم محسوب می شود؛^۴ عزیزی که هر کدام خورشیدی بودند در دنیای سرد و نیودشان چشم را مانند ابرهای زمستانی لبریز می کند. قهرمان صبر^۵ شکوهمندانه نبودنها را تحمل کرد.^۶ از خردسالی با صبر دمسازیود؛ آن زمان که چهارسال بیش نداشت و مختصر طعام خود را به مهمان بخشید.^۷

در غیاب مادر، در منزل پدری، نقش مادرانه را نیز ایفا می کرد.^۸ و در کنار آن به تدریس دین به بانوان اشتغال داشت.^۹

قبل از رویداد کربلا، اطلاعات کمی از ایشان در تاریخ ثبت است؛ البته توصیه ما در این بود که برازنده نیست، مردان زنان را و زنان مردان را نظاره گر باشند.^{۱۰}

همسر او عبدالله فرزند جعفر طیار است. او در کمک به نیازمندان به سخاوت و جوانمردی شناخته می شد.^{۱۱}

زینب با ارتباط نزدیک و عمیق با امام حسن (ع) نفرت خود را نسبت به نفاق نشان داد.

با امام حسین (ع) عازم کربلا شد و برای حفظ جان امام سجاد (ع) بارها اقدام کرد و در روزهایی نه چندان کم در اسارت سهم غذایش را بخشید.^{۱۲}

وسعت قلبشان بزرگان اهل تسنن را به تحسین وامی داشت.^{۱۳}

^۱ ابن اثیر، اسدالغابه، ۱۴۰۹، ج ۶، ص ۱۳۲

^۲ شریعتی، علی، فاطمه فاطمه است

^۳ شریف القرشی، ۱۳۷۶، ص ۳۰-۳۱

^۴ علمی، امین، ۱۴۰۶، ۷، ۱۳۷

^۵ محدثی، فرهنگ عاشورا ۱۳۷۶ش، ص ۲۱۶

^۶ مامقانی، ۱۳۵۲، ۳، ۷۹

^۷ محلاتی، ذبیح الله، ریاحین الشریعه، ج ۲، ص ۶۴

^۸ کوهستانی، صادق، ۱۳۸۵، ص ۲۹

^۹ بابازاده، علی اکبر، ۱۳۷۶، ص ۴۶

^{۱۰} حر عاملی، وسائل الشیعه

^{۱۱} قمی، ۱۴۱۴، ۶، ۴۷

^{۱۲} سید بن طاووس

^{۱۳} سیوطی

نتیجه گیری

داشتن درک درست از صبر و برخورداری بودن از آن، یک دارائی با ارزش برای هر شخصی محسوب می شود. برای ما حضرت زینب(س) یک الگوی موفق است با همراه شدن با عصاره ی صبر، معنای صبر و چگونگی مجهز شدن به آن را آموختیم.

با مطالعه ی مقاله ی طریقه ی همگام شدن زینب علیها السلام با صبر این نتایج حاصل می گردد:

۱- خانواده او را با صبر آشنا کرد، در جریان تعلیم، هدف زندگی خود را یافت و آگاهانه برای آن صبر ورزید.

۲- اسیر آزادبخش^۱ به خاطر داشت که تمام نعمتها و شادیهای بی پایان در پی بلاها و دشواریهای زیادی خواهد بود که در این دنیای فانی به آنان می رسد؛^۲ او نیز مانند پدر بزرگ (پیامبر) به آنچه پروردگار برای او برگزید راضی گشت.

۳- پدر نیز او را در این مسیر به صبر برای خالق هستی سفارش می کرد.^۳

۴- یاد و خاطرات مادر با سبک زندگی زینب(س) مجدد در ذهن ها نقش بست.^۴

۵- او شاهد و همدرد تنهایی های برادر (امام حسن(ع)) و صبر او بر همراهان متظاهر بود.

۶- در حماسه ای که حسین(ع) آن را رهبری می کرد در آموختن استقامت و پایداری از عموم خوبان پیشی گرفت.^۵ ظهر عاشورا به آسمان نگریست و در کمال درک و خودداری، از پروردگار تقاضا داشت قربانی را از آنها بپذیرد.^۶

۷- قرآن تأثیرش را بر زینب(س) گذاشته بود و آیه های آن را به خوبی فراگرفت و با ارزشمندی صبر آگاه شد.^۷

۸- می دانست از سنت های الهی اینست که پیوسته مورد آزمون قرار می گیرد^۸، بنابراین در تمام مسیر زندگی به صبر نیاز دارد.

^۱ محدثی، جواد، (در دفتر اول)

^۲ ترجمه ی کامل الزیارات، ذهنی، تهرانی، ص ۷۹۵

^۳ امینی خواه، مهدی، برگرفته از جلسات صبر

^۴ محلاتی، ۱۳۶۸، ج ۳، ص ۴۶-۴۷

^۵ مطهری، مرتضی

^۶ مقدم، ۱۴۲۶، ۱۵۸

^۷ بابازاده، علی اکبر، ۱۳۶۷، ص ۴۶

^۸ سوره ی بقره، آیه ۱۵۵

۹- با گوش سپردن به سخنان نجات بخش قرآن و دریافت دعوت خداوند به صبر^۱ توانست کوله بار اندوه را از دوش خود بردارد و سبکبار^۲ شود و از ضعفها و رنجهای جسمی و روحی به خوبی گذر کند؛^۳ در حالیکه غم او سنگین تر از آن بود که کسی بتواند تسکینش دهد.

۱۰- در مکتب الهی انسانها با خویشتنداری به کاری بزرگ و شایسته پاداش اقدام می کنند^۴ و سرانجام نیک در انتظار آنهاست.^۵

۱۱- او مژمنی بود که دلبستگی به دنیا نداشت و سرای آخرت را برای خود برگزید.^۶

این پژوهش با مطالعه ی اثرگذاری ایمان و شناخت و همچنین نگاهی خاص به نقش خانواده در نمود چنین وصفی در این شخص متعالی به بهره ی بسیاری دست یافت که در تربیت نسل پیشرو می تواند مورد استفاده قرار گیرد. اما شخصیت حضرت زینب(س) به حدی والاست و چنان در سراسر عمر، با شکیبایی بی سابقه درخشیده اند که توصیف تمام آن ممکن نبود گرچه مطالعه ی گوشه ی کوچک از محیطی که در آن پرورش یافتند کافی است برای یافتن پاسخ تحقیق.

امیدواریم برای نویسنده ی این مقاله و دوستداران خانم زینب(س) توفیقی در جهت اتمام مطالب ناتمام مهیا گردد.

^۱ سوره ی بقره، آیه ی ۱۵۳

^۲ سوره ی هود، آیه های ۱۰-۱۱

^۳ سوره ی بقره، آیه ی ۱۲۷

^۴ سوره ی نحل، آیه ی ۹

^۵ سوره ی رعد، آیه ی ۲۴

^۶ سید بن طاووس، ۱۳۴۸، ص ۱۱۸۲

فهرست منابع

در این مقاله به همراه قرآن کریم و نهج البلاغه منابع ذیل نیز استفاده شده است.

- ۱- زبیدی، مرتضی، تاج العروس، ج ۷، ص ۷۱
- ۲- جوهری، اسماعیل بن همد، صحاح اللغة، ج ۲، ص ۶ و ۷
- ۳- اصفهانی، راغب، مفردات
- ۴- غررالحکم، ج ۲، ص ۵۳۲
- ۵- اصول کافی، ج ۲، ص ۹۱
- ۶- مصباح الشریعه، ۱۱۸۵
- ۷- نراقی، احمد، مصباح السعادت، باب ۴
- ۸- غزالی، محمد، کیمیای سعادت، ص ۳۴۵-۳۴۷
- ۹- نیشابوری، عطار، دیوان اشعار (۱۴-ص ۴۵۷)
- ۱۰- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۶
- ۱۱- شهید ثانی
- ۱۲- سید بن طاووس، ۱۳۴۸، ص ۱۱۸۲
- ۱۳- طباطبائی، محمدحسن، تفسیر المیزان
- ۱۴- طبرسی، ۱۴۱۷ق، ج ۱، ص ۴۷۵
- ۱۵- سپهر، بیتا، ص ۲۸۲
- ۱۶- محدثی، فرهنگ عاشورا، ۱۳۷۶ش، ص ۲۱۶
- ۱۷- شهید القریشی، ۱۳۷۶، ص ۳۰-۳۱
- ۱۸- مطهری، مرتضی، آشنایی به قرآن، ص ۲۰۸
- ۱۹- شریعتی، علی، فاطمه فاطمه است
- ۲۰- پاک نیا، عبدالکریم، نگاهی به خطبه های حضرت زینب در کوفه و شام، ۱۳۸۹ه ش
- ۲۱- محلاتی، ذبیح الله، ۱۳۶۸، ج ۲، ص ۴۷-۴۷
- ۲۲- امینی خواه، مهدی، جلسات صبر
- ۲۳- مقاله ی تبیین انسان صبور در قرآن کریم و راهکارهای تقویت صبر، نویسندگان: سید صدرالدین

- ۲۴- مقاله ی کرامت انسانی در سیره ی سیاسی امام علی (ع)، نویسنده: علیخانی علی اکبر
- ۲۵- مقاله ی مردم شناسی صبر در قرآن، نویسندگان: صالحی حاجی آبادی علی، هادی اصغر
- ۲۶- مقاله ی بررسی اعتقادی دیدگاه خاورشناسان درباره ی سیره ی حکومتی امام حسن مجتبی(ع)، نویسندگان: احمدی ندوشن محمدرضا، زمانی محمدحسن
- ۲۷- مقاله ی مفهوم صبر در قرآن و دلالت های فلسفی و تربیتی آن، نویسندگان: شمشیری بابک، شیروانی شیری علی
- ۲۸- مقاله ی درس صبر و استقامت در مکتب زینب (س)، نویسنده: تقوی-صادقی
- ۲۹- مقاله ی حضرت زینب الگوی زنان مسلمان، نویسندگان: الهی منش محمدحسن، اشراقی مرتضی
- ۳۰- مقاله ی بررسی شخصیت و اوصاف حضرت زینب، نویسندگان: مرادی بهرام و دیگران
- ۳۱- مقاله ی بررسی تحلیلی علل رفتاری صبر حضرت زهرا هنگام مصیبت، نویسندگان: محیطی اردکان محمدعلی، کارگر شورکی سمانه
- ۳۲- مقاله ی نقش صبر حضرت زینب در پیدایش بزرگترین میراث معنوی جهان، نویسنده: افتخاری لاله
- ۳۳- مقاله ی نقش صبر در کمال روحی انسان از دیدگاه آیات و روایات، نویسندگان: اکبر عصمت، جوانمرد طاهره
- ۳۴- مقاله ی نقش صبر در تربیت اسلامی فرزندان با الگوپذیری از آیه ی ۱۳۲ طه، نویسندگان: سامی محمدجواد و دیگران
- ۳۵- مقاله ی بررسی رابطه ی سبک های دلبستگی به خدا، صبر، عزت نفس در دانشجویان دانشگاه تهران، نویسندگان: غباری بناب باقر و دیگران
- ۳۶- مقاله ی پایه های روان شناختی و نشانگان صبر در قرآن، نویسنده: نوری نجیب الله
- ۳۷- مقاله ی مفهوم صبر در قرآن و دلالت های فلسفی و تربیتی آن، نویسندگان: شمشیری بابک، شیروانی شیری علی
- ۳۸- مقاله تبیین مضمون های تعالی اخلاق سازمانی در پرتو نهج البلاغه، نویسندگان: حقیقت شهرستانی مسعود و دیگران
- ۳۹- مقاله ی صبر و اصول کافی، نویسندگان: ریسیان غلامرضا، حکم آباری حجت الله
- ۴۰- مقاله ی رساله نامه حضرت زینب، نویسندگان: سلیم گندمی حمید، شاکری صدیقه
- ۴۱- مقاله ی خردورزی در سیره حضرت زینب، نویسنده: نوری اعظم
- ۴۲- مقاله ی اقدامات حضرت زینب در تحکیم نهادهای اجتماعی، نویسنده: صابری معصومه

۴۳- مقاله ی روشهای تربیتی فرهنگ سازی اقامه نماز در سیره رضوی، نویسنده: سبحانی یامچی محمد

۴۴- مقاله ی علی از زبان علی بشناسید، نویسنده: شبستری معصومه